

Humanimalt

En inledning

Motzi Eklöf

I mars 2020 klassar Världshälsoorganisationen spridningen av coronaviruset som en pandemi. Virusets ursprungligen komma från fladdermöss, och uppges ha börjat spridas via en djurmarknad. Facit över sjukdomens konsekvenser dröjer.

Syftet med denna antologi är att ge exempel på det uppenbara sambandet mellan människor och (andra) djur i sjukdom och hälsa, förr och nu. Det gäller inte bara zoonoser, som innebär att sjukdomar kan spridas ömsesidigt mellan djur och människor. Djur används inom medicinen som dissektionsobjekt, som levande eller döda försöksdjur. De har fungerat som leverantörer av medel för diagnostik, sjukdomsförebyggande insatser eller behandling. Animaliska livsmedel påverkar vår hälsa. Att djur har betydelse för människors välbefinnande har idag rentav gett vissa djur en status som »personal« i vården, med hundar, katter och hästar inom bl.a. rehabilitering, äldre- och demensvård.

Djurens betydelse för människans hälsa – och människans påverkan på djuren – kräver medverkan från många olika yrkesgrupper med särskild kunskap om handhavande av djur och djurhälsa, alltifrån stallmästare och djurvårdare över veterinärer till biologer, zoologer och epidemiologer. *One Health* har lanserats som övergripande begrepp över nutida samarbete mellan läkare, veterinärer och folkhälsoexperter m.fl.

rörande mat, miljö och hälsa, särskilt livsmedelshygien, epidemier, zoonoser och antibiotikaresistens. Under senare decennier har forskningsområdet Animal Studies vuxit inom akademien, med studier av varierande ämnen som genförändrade laboratoriemöss, djur i pedagogiken, könsöverskridande djur och djurs språk. Aktuella böcker avhandlar vårt förhållande till djur i litteratur och konst, forskning och medicin. Även relationen människa–djur historiskt har uppmärksamats, men det medicinhistoriska fältet har fortfarande många vita fläckar.

I denna bok har korta men faktatäta och spännande bidrag samlats från ett spektrum av medicinhistorisk forskning: humanmedicin, vetenskapshistoria, idéhistoria, agrarhistoria, veterinärmedicinhistoria och folkhälsoarbete i både dåtida och nutida perspektiv. Ett syfte med antologins skiftande ämnen är också att väcka intresse för det digra material som finns i olika arkiv, museer och samlingar för humanmedicin och djurmedicin och som ligger till grund för bokens studier. Det gäller inte minst bildmaterialet, som här används dels för att belysa det skrivna, dels kan betraktas som självständiga bidrag. De olika kapitlen berättar glömda historier, visar på oväntade samband, ger nya infallsvinklar på kända ämnen och väcker frågor för kritisk reflektion – som också kan ses som incitament till områden för kombinerade human- och djurmedicinhistoriska studier. Men boken vänder sig inte enbart till akademiker, utan är skriven som en buffé för alla som har ett kultur- och medicinhistoriskt intresse.

Ämnet medicinhistoria har i Sverige hittills sällan uttryckligen inkluderat även agrarhistoria, djur- eller veterinärmedicinhistoria, trots att djur alltid haft stor betydelse för humanmedicinen. Avsikten här är att både visa på beröringspunkter mellan områdena och att få dem att närma sig varandra för ömsesidig berikning och ökat samarbete. Veterinärmedicinhistoria har tidigare främst varit en intern angelägenhet för veterinärer. Johanna Widenberg, medförfattare i denna antologi, har i en artikel i *Historisk tidskrift* år 2014 argumenterat för att veterinärmedicinhistoria bör – och också är på väg att – utvecklas till ett

brett humanistiskt och samhällsvetenskapligt forskningsfält. Detta i likhet med den utveckling som den moderniserade medicinhistorien genomgått de senaste decennierna. I linje härmed skulle jag också vilja föreslå att begreppet veterinärmedicinshistoria, i den mån det inte enbart handlar om just veterinäryrket, ersätts med det bredare djur- eller animalmedicinshistoria.

Boken har tre överlappande teman, som handlar om djur för vetenskap och lärande, smittsamma djur och människor, och animala produkter som sot eller bot. Det är inte djuren i sig som står i fokus, utan människans relation till djur huvudsakligen som matproducenter eller i medicinen, som föremål för medicinsk intervention, forskning och lärande – och även lärande om oss själva.

Hälften människa, hälften svin respektive ko.

Ur: Fortunio Liceti (1577–1657): De Monstrorum Natura, Caussis, et Differentiis (1634).

Från Hagströmerbiblioteket.